

PROVOCĂRILE ARBITRAJULUI ÎN ERA DIGITALĂ

Prof. univ. dr. Gabriel MIHAI
Facultatea de Drept și Științe administrative
Universitatea „Ovidius” Constanța
Arbitru, Curtea de Arbitraj Comercial și Maritim Constanța

Abstract

Electronic arbitration is a modern method for resolving commercial disputes which involves placing the arbitration procedure on the basis of new technologies.

Ad-hoc arbitration web platforms provide the parties involved in litigation facilities and opportunities for knowing the advantages of the option to resort to arbitration in order to resolve, in digital format, civil and commercial disputes

This way, the efficient access of the interested persons to the electronic arbitration administration services is ensured, the assistance regarding the appointment of arbitrators and the verification of the fulfillment of the formalities for the establishment of the arbitral tribunal are facilitated.

Keywords: *e-arbitration, procedure, digital, web platform, online.*

În prezent, activitățile social-economice și profesionale se desfășoară într-o proporție covârșitoare în spațiul virtual. Implicit, activitatea de soluționare a disputelor specifice mediului de afaceri a transgresat în spațiul online prin introducerea unui proces arbitral digitalizat, accesibil de la distanță pentru părți.

Arbitrajul accelerat cu suport electronic presupune adaptarea procedurii de arbitraj noilor tehnologii. Digitalizarea arbitrajului permite companiilor titulare de creanțe, inițierea unei proceduri moderne, flexibile, rapide și ieftine de recuperare a debitelor, prin reducerea substanțială a timpul necesar soluționării litigiilor, eficientizarea și simplificarea procesul de derulare a arbitrajelor, cu prevalență, internaționale¹.

¹ Asociația Americană de Arbitraj (AAA) are un site care conține informații despre instituție și practica sa arbitrală, precum și o versiune în format HTML a regulilor și codurilor AAA; în mod similar procedează instituțiile de arbitraj din Viena, Stockholm, Hamburg, precum și ICC Paris. Inițial, „Curtea cibernetică” (Cybercourt) a constituit un avansat proiect tehnic care a încercat să folosească

Litigii provenite din comerțul electronic *business to business* (B2B) au înregistrat o continuă creștere, situație ce a impus introducerea sistemului arbitrajului online.

Istoria soluționării online a litigiilor se confundă cu istoria interacțiunilor digitale a operațiunilor comerciale². Pe măsură ce numărul interacțiunilor digitale de acest tip a crescut, a sporit și volumul disputelor rezultând din acest gen de operațiuni, eradicându-se controversele privind jurisdicția teritorială în soluționarea tradițională a litigiilor³.

Automatizarea procesului arbitral conferă instituțiilor arbitrale posibilitatea să promoveze adoptarea largă a arbitrajului, prin facilitarea modalității de încheiere a convențiilor arbitrale.

Încheierea acordurilor de arbitraj (convențiilor arbitrale) la distanță de către companii, prin utilizarea unor instrumente digitale permite accesul la jurisdicția arbitrală fără angajarea costuri excesive cu suportul extern specializat.

O inovație în domeniul soluționării disputelor vine din stabilirea unei oferte de servicii complexe și integrate pe care platformele online o pot stabili astfel încât să satisfacă pe toți participanții prezenți și viitori la procesul îndeplinirii justiției private, respectiv, arbitrajul ad-hoc.

Platformele web de arbitraj ad-hoc oferă părților angajate într-un litigiu, numeroase facilități și oportunități de cunoaștere a avantajelor opțiunii de a apela la procedura arbitrală pentru soluționarea disputelor civile și comerciale, în format digital și asigură accesul facil la un arbitraj caracterizat prin modernitate și celeritate prin intermediul spațiului cibernetic⁴.

În egală măsură, platformele web permit celor interesați să-și ofere serviciile anunțând public disponibilitatea de a fi investiți ca arbitri ad-hoc în procedura arbitrajului ad-hoc de soluționare alternativă a disputelor.

Platformele de tip *E-Arbitraj* asigură într-un spațiu cibernetic integrat, un instrument standardizat de realizare a următoarelor operațiuni:

- asistența privind numirea, în conformitate cu convenția arbitrală și cu procedurile arbitrale aplicabile, a arbitrilor, precum și, dacă este cazul, asistența privind verificarea îndeplinirii formalităților de constituire a tribunalului arbitral;
- urmărirea și facilitarea arbitrajului astfel încât acesta să se desfășoare în bune condiții și să se finalizeze în termenul stabilit;

toate mijloacele digitale pentru a crea o procedură arbitrală, cât mai apropiată de cea reală. În prezent, cele mai reprezentative instituții de arbitraj din mediul virtual sunt „*Compujustice*”, „*Forumul de Arbitraj*”, „*Curtea Web*”.

² Urmare a provocărilor erei digitale, încă din 1998 se înființează de către profesori de drept ai Universității din Massachusetts, *Centrul Național de Tehnologie și Soluționare a Disputelor*.

³ Zbynek Loebel, *Designing Online Courts: The Future of Justice Is Open to All*, Kluwer Law International Publishing Nederland 2019, p. 25.

⁴ Platforme online special au fost înființate cu scopul de a facilita managementul digitalizat al procesului arbitral, accesul securizat la sisteme de videoconferințe sub auspiciile regulilor uniforme aplicabile platformelor.

- servicii de administrare electronică integrală a proceselor de arbitraj ad-hoc, de la depunerea cererii până la pronunțarea hotărârii arbitrale.

Automatizarea procesului permite instituțiilor arbitrale să promoveze adoptarea largă a arbitrajului prin încheierii de convenții arbitrale cu costuri reduse.

Avantajele arbitrajului online. Arbitrajul online are ca principal atu flexibilitatea procedurii, fundamentată pe un sistem digital real-time pentru administrarea disputelor, care generează o serie de avantaje:

- *Comunicarea* dintre părți funcționează digital, ceea ce facilitează posibilitatea acestora de a depune cereri sau documente prin completarea formularelor electronice ori să efectueze corespondența prin canale online securizate, în regim de mare viteză.

- *Accesibilitatea sistemului* arbitrajului online. În cazul disputelor B2B, părțile și avocații acestora pot urmări desfășurarea procesului arbitral, printr-un sistem ușor de utilizat.

- *Se reduce substanțial timpul necesar soluționării litigiilor.* Aplicațiile online conferă arbitrajului electronic o mare viteză de implementare, prin accesul părților la un mediu electronic *user-friendly*, pentru parcurgerea rapidă online a procedurilor. Secretariatul tehnic al curților de arbitraj pune la dispoziția părților interesate un birou mobil în vederea completării cererilor de arbitrare în format electronic precum și încărcării în sistem a documentelor probatorii, fără costuri suplimentare, cu un consum redus al resurselor de timp și de muncă.

- *Dispar dificultățile generate de manipularea fizică a dosarelor implicate.* Spre deosebire de arbitrajul clasic, unde numărul mare al dosarelor ridică probleme de logistică, în cazul arbitrajului accelerat electronic, schimbul documentelor se efectuează online. Aplicațiile folosite permit arhivarea facilă și un istoric fidel al situației de fapt, fără a se ocupa un spațiu fizic.

- *Proceduri accelerate.* În cazul litigiilor care se soluționează în mod tradițional, activitatea fizică de organizare a întâlnirilor preliminare, a audierilor, de a aduce părțile într-un singur loc, la un anumit moment dat, implica costuri ridicate și foarte mult timp. Având în vedere că sistemul online este virtual instantaneu, părțile sunt implicate în dialog, mediat de arbitru, în cele mai multe dintre cazuri îndepărtându-se necesitatea întâlnirilor și audierilor cu prezența fizică.

- *Confidențialitatea* reprezintă un avantaj semnificativ ale arbitrajului exprimat de caracterul privat al procesului. În pofida dificultăților generate, de spațiul cybernetic, confidențialitatea și securitatea procedurilor de arbitraj online este garantată.

- *Arbitrii.* Numirea și atribuțiile arbitrului online sunt similare arbitrajului clasic. Arbitrii propuși sunt avizați în e-commerce și în cadrul procedurilor arbitrale digitale⁵.

⁵ Arbitrii trebuie să completeze un test online privind aptitudinile de utilizare a computerului și internetului.

- *Lista arbitrilor ad-hoc* reprezintă un instrument web prin care cei interesați să-și ofere serviciile anunță public disponibilitatea de a fi învestiți ca arbitri ad-hoc în proceduri de soluționare alternativă a disputelor prin procedura arbitrajului. Publicul are acces deschis și rapid la informațiile privind datele de contact ale arbitrilor ad-hoc.

- *Sentința*. Comunicarea către părți a hotărârii arbitrale este realizată prin e-mail.

- *Costurile arbitrale sunt mai scăzute comparativ cu cele judiciare*. Prin evitarea deplasărilor și organizării audierilor, costurile aferente acestor operațiuni sunt reduse la zero. Onorariile arbitrului pot fi plătite online, evitându-se alte operațiuni consumatoare de timp și bani.

- *Crește gradul de presiune asupra debitorilor*. În cadrul procedurii de arbitraj accelerat cu suport electronic, un rol important îl deține executorul judecătoresc, încă din etapa comunicării citației către pârât; se creează, astfel, premise pentru stingerea litigiului, prin plata debitului înainte de primul termen de arbitrare.

Un beneficiu esențial al arbitrajului electronic este reprezentat de avantajele pe care acesta le conferă în derularea arbitrajelor internaționale.

Curtea de Arbitraj Internațional București (BIAC) este un organism independent lansat sub auspiciile American Chamber of Commerce in Romania (AmCham România) care își propune să ofere oamenilor de afaceri, precum și companiilor multinaționale care activează în România, asistență cu privire la soluționarea oricăror tipuri de litigii contractuale intervenite între părțile care desfășoară activități în România, inclusiv ale părților care au încheiat contracte în altă limbă decât limba română, prin instituirea automatizării procesului⁶.

*UiPath*⁷, compania lider în domeniul Robotic Process Automation (RPA) enterprise software și *Bucharest International Arbitration Court (BIAC)* au anunțat lansarea primului proces arbitral instituțional complet automatizat din lume pentru încheierea convențiilor arbitrale⁸. Robotul softwar S-Arb (Simplified Arbitration Reference Facility) a fost dezvoltat de către *UiPath* pentru *Bucharest International Arbitration Court (BIAC)*, iar design-ul a fost realizat împreună cu firma de drept comercial și soluționare a litigiilor *Consortium Legal*.

S-Arb pune la dispoziția companiilor o facilitate pentru încheierea contractului bazat pe reguli clare, previzibil și complet transparent. După ce inițiatorul depune o ofertă condiționată unilaterală pentru încheierea unei convenții arbitrale, prin intermediul unui proces integral automatizat, robotul software extrage datele relevante ale părților implicate și generează convenția arbitrală. Apoi, procesul

⁶ <https://www.acerislaw.com/curtea-de-arbitraj-international-din-bucuresti>.

⁷ <https://www.uipath.com>.

⁸ <https://www.juridice.ro/uipath-automatizeaza-o-platforma-pentru-incheierea-acordurilor-arbitrale-pentru-a-sprijini-companiile-curtile-de-arbitraj.html>.

colectează acordul părților prin *DocuSign*, printr-o procedură complet electronică și în condiții de securitate.

Crearea sArb, a urmărit pregătirea pentru automatizare de la stadiul de concepție. În acest sens, obiectivul principal a fost acela de a se permite companiilor să acceseze cu ușurință beneficiile arbitrajului, într-un mod care să le servească cel mai bine interesele.

Roboții software sArb permit curților arbitrale să ofere servicii de arbitraj la scară și cu costuri mai mici decât procesele tradiționale de negociere.

Robotul de automatizare juridică realizat de UiPath⁹ efectuează un proces, care, în mod normal, ar fi puțin probabil și foarte scump, fără nicio intervenție umană.

Robotul software oferă informații cheie despre BIAC și procesul sArb către cealaltă parte contractuală, trimițându-i comunicări pe cale automatizată. În cazul în care aceasta este de acord cu propunerea și semnează în termenul propus, robotul informează toate părțile prin e-mail că s-a ajuns la un acord, iar procesul este marcat ca fiind complet. Dacă nu se obține niciun răspuns în termenul specificat, nu va fi generat niciun acord, iar procesul este anulat de la sine.

Platforma de *hyperautomatizare* este dotată cu o suită completă de funcții, inclusiv extragerea proceselor și analiza de date, care permit fiecărei organizații să-și extindă operațiunile de afaceri digitale cu o viteză fără precedent.

Modalități electronice de încheiere a convenției arbitrale. Automatizarea procesului arbitral conferă instituțiilor arbitrale posibilitatea să promoveze adoptarea largă a arbitrajului, prin facilitarea încheierii de convenții arbitrale cu costuri reduse. Există mai multe tipuri de transmisiuni electronice utilizate pentru a încheia o convenție arbitrală, fie printr-un e-mail, fie printr-un simplu click de mouse, și nu printr-un schimb de scrisori, telegrame sau fax.

Încheierea acordurilor de arbitraj (convențiilor arbitrale) la distanță de către companii, prin utilizarea unor instrumente digitale permite, în prezent, accesul la jurisdicția arbitrală într-o manieră transparentă și previzibilă.

E-mail-ul este considerat a fi cea mai utilizată aplicație; admisibilitatea convenției de arbitraj prin intermediul mesajului electronic se află sub reglementarea oferită de Legea Model, Convenția de la New York și ridică numeroase probleme datorită cerinței formei scrise.

⁹ UiPath este liderul erei „Automation First” și promovează conceptul „un robot pentru fiecare persoană”, facilitând învățarea de către roboți de noi abilități prin intermediul inteligenței artificiale și a algoritmilor de machine learning. UiPath oferă acces gratuit la training de automatizare și, astfel, aduce abilitățile digitale mai aproape de milioane de oameni din toată lumea, îmbunătățind productivitatea și eficiența acestora, relația angajatorilor cu angajații și calitatea serviciilor oferite clienților. UIPath automatizează platforma pentru încheierea acordurilor arbitrale pentru a veni în sprijinul companiilor și curților de arbitraj.

Schimbul de e-mail-uri conținând o clauză arbitrală satisface cerința formei prevăzută de art.II (2) din Convenția de la New York, întrucât, un schimb de e-mail considerat echivalentul unui schimb de telegrame¹⁰.

Un website care conține o ofertă, inclusiv o clauză arbitrală, invită un utilizator să o accepte prin simpla apăsare a unui buton „Accept” sau „Da”. În doctrină¹¹ s-a arătat că o convenție arbitrală poate fi încheiată prin intermediul unui website. În sprijinul acestei idei au fost invocate similitudinile funcționale ale transmiterii de date în acest mod cu cele ale altor metode telecomunicative, inclusiv cele prevăzute în Convenția de la New York și Legea Model.

Selectarea convenției arbitrale din setările online ar veni în conflict cu principiul de bază al arbitrajului internațional potrivit căruia consimțământul părților este o condiție *sine qua non* în ceea ce privește clauza de arbitraj¹². Preocuparea pentru sensul juridic al consimțământului electronic de către părți a făcut subiectul a numeroase discuții în doctrina *cybertrade*¹³. S-a afirmat că există aspecte legale mai importante decât consimțământul online dat pentru arbitraj, comparativ cu medierea sau negocierea, de pildă¹⁴. Într-adevăr, principalul scop este renunțarea la dreptul comun procesual.

Părțile pot încheia clauza de arbitraj în diferite moduri, implicând transmisia electronică de date: un simplu schimb de e-mail conținând clauza în sine ori într-un atașament sau mesajul poate face referire la o clauză arbitrală care urmează să fie scrisă.

Mai mult decât atât, părțile pot opta la soluția oferită de un website pentru a încheia arbitrajul., caz în care schimbul electronic de date se face prin intermediul software-ului browser-ului. Oricare din aceste metode va naște întrebarea dacă mesajul electronic poate constitui o înțelegere valabilă¹⁵.

¹⁰ Numeroase state nu au adoptat legi naționale privind comerțul electronic. România a adoptat legislația privind comerțul electronic prin Legea nr. 365/2002, republicată în M.Of. nr. 959 din 29.11.2006.

¹¹ Richard Hill, *Online arbitration: Issues and Solutions*, Arbitration International, Volume 15, Issue 2, June 1999, The Official Journal of the London Court of International Arbitration, Oxford Academic, London, pp. 199-207.

¹² Aron Broches, *Commentary on the UNCITRAL Model Law on International Commercial Arbitration*, Kluwer Academic Publishers Group, 1990, p.38; Jack Coe, *International Commercial Arbitration: American Principles and Practice in a Global Context*, Transnational Publishers Incorporated, Irvington-on-Hudson, 1997, p. 55.

¹³ Michael Geist, *Internet Law in Canada*, Captus Press, ediția a 3-a, Concord, Ontario, 2002, p. 598.

¹⁴ Isabelle Manevy, *Online Dispute Resolution: What Future?*, www.online-adr.com/articles.htm.

¹⁵ Julia Hörnle, *Online Dispute Resolution-The Emperor's New Clothes? Benefits and Pitfalls of Online Dispute Resolution and its Application to Commercial Arbitration*, 17th BILETA Annual Conference, 2002, p. 5.

Legea model privind comerțul electronic are la bază ideea potrivit căreia documentele tradiționale constituie un obstacol serios în calea dezvoltării tehnologice în special în domeniul mijloacelor de comunicare și al comerțului electronic.

Considerentele care au stat la baza elaborării acestui document au fost date de nevoia/posibilitatea de a face față impedimentelor comerțului electronic impuse prin prevederile unor legi naționale prin extinderea sensului unor concepte ca „scris”, „semnătură”, „original”, în scopul de a include tehnicile moderne¹⁶.

Procedura arbitrală electronică. Prin serviciile de administrare electronică se realizează desfășurarea în bune condiții a etapelor procesuale arbitrale în scopul pronunțării hotărârii arbitrale în termenul stabilit.

Noile tehnologii încurajează soluționarea disputelor la distanță, întâlnirile fizice fiind din ce în ce mai des eliminate, sau mai precis, înlocuite cu diverse schimburi electronice. Aceste avantaje sunt în beneficiul ambelor categorii: arbitrii pot să soluționeze fără a-și părăsi orașele de domiciliu, iar părțile evită costurile de deplasare.

Digitalizarea procesului arbitral implică desfășurarea audierilor prin utilizarea camerelor video și a aplicației chat, iar documentele sunt comunicate prin intermediul e-mail-ului.

Reclamanții au acces la un mediu electronic *user-friendly*, care asigură parcurgerea online a procedurilor arbitrale.

Prin intermediul internetului documentele pot fi transmise în timp real arbitrilor și părților în schimbul unui cost modest. Mulți arbitrii găsesc această metodă mult mai convenabilă decât procedura tradițională, în special atunci când e vorba de un material consistent.

Părțile pot să aleagă dacă arbitrajul se va desfășura în totalitate ori numai parțial în mediul virtual, prin mijloace electronice asincronice (e-mail) ori sincrone (audio sau video-conferință)¹⁷.

Tehnicile online pot fi utilizate în dezbaterile arbitrale, în condițiile în care nu afectează niciuna din părți. În arbitrajul electronic¹⁸, părțile pot să decidă cu privire la audierile online și săinterogheze/reinterogheze martori, să asculte părerile unor experți, prin intermediul tehnologiei¹⁹ teleconferinței²⁰ sau videoconferinței²¹.

¹⁶ Secțiunea 15 din *UNCITRAL Model Law on Electronic Commerce with Guide to Enactment*; art. 7 *Model Law on International Commercial Arbitration*, art.13 din *United Nations Convention on Contracts for the International Sale of Goods*.

¹⁷ Julia Hornle, *Encouraging Online Alternative Dispute Resolution in the EU and Beyond*, *European Law Review*, vol. 38, Sweet&Maxwell Publishing, London, 2013, pp. 187-208.

¹⁸ Jens Drolshammer, Michael Pfeifer, *The Internationalization of the Practice of Law*, Editura Kluwer Law International, The Hague, 2001, p. 407.

¹⁹ În multe jurisdicții s-a admis utilizarea audio și tele-conferinței în dezbaterile instanței.

²⁰ *Teleconferință* înseamnă „o conferință via telefon sau printr-o conexiune în rețea” – *webopedia.com*.

²¹ *Videoconferință* înseamnă „o conferință, între doi sau mai mulți participanți, situați în locuri diferite, prin care se transmit date audio și video utilizând rețeaua de computere” – *webopedia.com*.

Locul arbitrajului online. Când dezbaterile arbitrale se desfășoară în totalitate online, părțile și arbitrii aflându-se în locuri diferite, pare dificil, dacă nu chiar imposibil să determinăm locul arbitrajului. În arbitrajul internațional, locul arbitrajului, determinat din punct de vedere geografic, constituie un element central de care depind numeroase implicații legale²².

Deliberarea online. Reglementările moderne în materie nu exclud deliberarea electronică de către arbitrii, din moment ce nu impun nicio procedură standard referitoare la deliberarea arbitrilor și procesul deciziei²³. Arbitrii pot lua decizii online, după discutarea speței prin diverse tehnici online sincrone sau asincrone, cu luarea anumitor măsuri de precauție.

Hotărârea arbitrală. Emiterea și comunicarea hotărârii arbitrale în format electronic. Hotărârea dobândește din momentul pronunțării ei autoritate de *res judicata*. Este important ca ea să fie transmisă fără vreo modificare. În cazul în care în hotărârea arbitrală se constată greșeli materiale sau alte greșeli evidente care nu schimbă fondul hotărârii ori dacă sunt greșeli de calcul, acestea pot fi rectificate la cererea oricăreia din părți, sau din oficiu, printr-o încheiere de îndreptare. Comunicarea se efectuează prin mijloace electronice, care permit identificarea datei și a orei la care s-a făcut transmisiunea, aspect de importanță practică. Comunicarea prin e-mail constituie o garanție ca hotărârea emană de la arbitrii, este datată și este integrală.

Executarea hotărârii arbitrale electronice. Executarea unei hotărâri statale într-o țară străină depinde de existența unui acord bi- sau multilateral. *Per a contrario*, dacă hotărârea arbitrală îndeplinește cerințele procedurale prevăzute în Convenția de la New York, partea declarată învingătoare poate fi aproape sigură că hotărârea va fi recunoscută și executată²⁴.

Importanța arbitrajului electronic în perioada pandemiei COVID19. Restricțiile determinate de situațiile excepționale generate de pandemia de COVID-19 și limitarea interacțiunilor umane la interconectarea online, nu au făcut decât să evidențieze tendința profesioniștilor de a identifica soluții flexibile de business care economisesc timp și bani pentru performanță.

²² Daniel Girsberger, Dorothee Schramm, *Cyber-Arbitration*, European Business Organization Law Review, Springer Publishing, New York, p. 617.

²³ În Elveția, deliberarea electronică de către arbitrii este permisă dacă sunt întrunite cumulativ următoarele condiții: toți arbitrii trebuie să consimtă la utilizarea mijloacelor electronice; toți arbitrii trebuie să ia parte la discuții; să existe acordul părților cu privire la deliberarea electronică; și în U.K., Italia și Franța deliberările electronice sunt admisibile, cu condiția ca toți arbitrii să participe în mod activ la procesul luării deciziei.

²⁴ Hong-Lin Yu, Motassem Nasir, *Can online arbitration exist within the traditional arbitration framework?*, Journal of International Arbitration, Volume 20 Issue 5, Wolters Kluwer, Nederland, 2003, p. 458.

În contextul pandemic și postpandemic, opțiunile de interacțiune umană cu prezență fizică sunt reduse astfel încât, s-au reliefat inovații pentru încheierea la distanță a convențiilor arbitrale sau automatizarea derulării procedurii arbitrale cu precădere în cazul arbitrajelor instituționalizate internaționale.

Procesul de arbitraj digital oferă companiilor afectate de restricțiile de mobilitate cauzate de criza de sănătate declanșată de COVID-19 o modalitate de soluționare a litigiilor de la distanță în mod eficient, ieftin și rapid.